

HITTA I

MEDELTIDSSAMLINGEN

Medeltidssamlingarna består av pergaments- och pappersbrev (totalt ca. 18.500 st.) samt kopieböcker, gods- och brevförteckningar, jordeböcker och räkenskaper, s.k. codices. (Språk: latin, fornsvenska och medellågtyska). Det mesta går tillbaka på arkiv som drogs in till kronan vid reformationen på 1500-talet. En hel del medeltida dokument har senare på andra vägar kommit till RA. Särskilt kan nämnas en stor deposition av medeltidshandlingar som tillhör Vitterhetsakademien (VHAA).

Originalhandlingar.

Stora pergamentsbrevsamlingen omfattar till 1520 c:a 14.000 brev i kronologisk ordning. Motsvarande **pappersbrevsamling** med drygt 2.000 handlingar är uppdelad i två serier: **RAppr I** med original och koncept och **RAppr II** med avskrifter, översättningar m.m. **Odaterade brev** bildar egna sviter och är numrerade.

VHAA:s brev är inordnade i huvudsamlingarna, medan vissa andra samlingar av olika skäl förvaras separat. Det gäller t.ex. **Sturearkivet** från senmedeltiden och andra brev från det danska riksarkivet (1929, 1947) samt samlingen **Utländska pergamentsbrev** med många baltiska handlingar.

I anslutning här till förvaras också samlingar av pergaments- och pappersbrev ur enskilda arkiv (omhändertags i övrigt av RA:s byrå för Enskilda arkiv); även om en del av dessa samlingar har namn efter slott som *Engsä* och *Vik* är de inte medeltida gårdsarkiv utan har ofta hopbragts genom arv och köp i senare tid. **A-serien** omfattar ett 20-tal s.k. register och andra kopieböcker från medeltiden och innehåller texter med såväl kyrkligt som profant ursprung. I **B-serien** ingår ett 30-tal eftermedeltida kopieböcker och avskriftssviter, däribland Lars Eriksson Sparres kopieböcker från o. 1640, med kopior av en stor mängd senare försvunna brev.

C- och D-serierna innehåller jordeböcker, räkenskaper och andra skriftliga kvarlevor av det världsliga och andliga frälsets, d.v.s. adelns och kyrkans, innehav och förvaltning av gods och inkomster. Härutöver finns enstaka medeltida handskrifter och originalhandlingar i **Kammararkivet**, **Skoklostersamlingen** och andra enskilda arkiv. De s.k. pergamentsomslagen i Kammararkivet är pergamentsblad ur allehanda medeltida böcker, som använts som arkivalieomslag på 1500- och 1600-talen.

Kopiesamlingar.

RA har stora **kopiesamlingar**. Särskilt kan nämnas de inom antikvitetsverket på 1600- och 1700-talet tillkomna serierna med handskrivna kopior av medeltidsbrev (diplomen): Hadorphs, Örnhielms, Peringskiöld's m.fl:s diplomatier.

Vidare finns det en stor mängd moderna kopior (förutom foto och fotostater, xerox-kopior och mikrofilm) av brev både i och på olika håll utanför RA, också utomlands. Viktig är samlingen av **Vatikankopior**. Den kallas **Bååthska samlingen** efter en av de nordiska arkivmän som under mellankrigstiden i årtal sökte igenom Vatikanarkivets olika serier och samlingar (allt på latin) på jakt efter material rörande medeltidskyrkan och förbindelserna med påvestolen under den katolska tiden.

Svenskt Diplomatarium, sedan 1976 helt inlemmat i RA, har för sin utgivning av diplomaten i bokverket med samma namn byggt upp en kopiesamling, som i stort kompletterar RA:s, exempelvis vad gäller hansestädernas arkiv.

Originalen är ömtåliga. Därför går man alltid i första hand till det s.k. fotostatdiplomatariet med kopior av pergaments- och pappersbrev i de stora kronologiska serierna t.o.m. 1520. Dessa bundna volymer i stort format är placerade i forskarexpeditionen. Där står också kopior av RA:s olika codices, bl.a. alla C- och D-handskrifterna, och f.ö. även av de viktigaste svenska samlingarna av medeltidsbrev utanför RA. Andra kopior, lösa och häftade, finns i magasinet och kan beställas fram.

Förteckningar

För tiden **fram till 1420** hänvisas till de båda sviterna av **Svenskt Diplomatarium** (täcker tiden fram till 1369 juni, åren 1371-1374 juni och 1401-1420) och för de år som fattas däri till registverket **Svenska Riks-Archivets Pergamentsbrev** (RPB/SRP) 1351-1400 I-III (1866-72) och **Svenska Riksarchivets pappershandlingar** (MRA 1887), det sistnämnda dock mindre bra. Till pappersbrevens finns ett modernt kortregister.

För tiden **efter 1420** finns en handskriven lappkatalog för RA:s pergamentsbrev och för pappersbrevens ett modernt kortregister, som kompletteras av en äldre lappkatalog. (På alla gamla kapslar med katalogkort i forskarexpeditionen står överst **Regesta diplomatica medii aevi**; korten finns också kopierade och insatta i röda pärmar.)

Svenska medeltidsregester, ed. Tunberg m.fl. (1937), täcker perioden **1434-1441** och går f.ö. även utanför RA:s samlingar. Brevbelägg för svenska medeltidsstäder kan, förutom i Privilegieverket (del 1, utg. av N. Herlitz, 1927), sökas i *Stadshistoriska institutets katalog* i RA. För båda perioderna finns lappkataloger över VHAA:s pergaments- och pappersbrev. Också över de odaterade breven i nummerserierna finns lappkatalog.

En brokig flora av mer eller mindre bra förteckningar finns för de flesta övriga samlingarna med medeltida originalhandlingar i RA. *Sturearkivets* brev finns dessutom i **avskrift** i forskarexpeditionen. För "Medeltidssektionens samlingar av fotostatkopior" ser.1-3 finns lappkatalog. Vatikankopierna däremot är i huvudsak oförtecknade. Liksom diplomatariets samlingar i övrigt upptar det - utan att vara komplett - även allehanda eftermedeltida avskrifter och brevnöiser inom och utom RA. Kartoteket håller på att datoriseras, något som ytterligare underlättar sökmöjligheterna.

Hos diplomatariet finns också förteckningar och utredningar rörande enskilda brev, brevbestånd, handskrifter och avskriftssviter. Redaktionerna för diplomatariet och ordboken *Glossarium till medeltidslatinet i Sverige* finns i RA:s lokaler, Fyrverkarbacken 23. Ring helst före besök (08-737 6318, -6319, -6320, -6322 eller -6324).

Litteratur:

I **Riksarkivets beståndsöversikt** (BÖ) del 1:1 (1996) behandlas medeltids-samlingarna och ges litteraturanvisningar på s. 28-61. BÖ kompletteras fort-lö pande med uppgifter om senare utkommen litteratur m.m. Härför se **tillägg till BÖ** i den första av de två tjocka pärmarna rörande medeltidssamlingarna.

Se **Anvisningar rörande Medeltidssamlingarnas förteckningar och kopior** i samma pärm. Härav framgår var de olika lappkatalogerna, kortregistren och förteckningarna är uppställda i forskarexpeditionen samt var kopiorna står. Allt här uppställt i samma ordning som i BÖ.

Medeltidsforskarna rekommenderas att först alltid ta del av BÖ med tillägg och anvisningar i pärm 1! För studium av originalhandlingar från tiden före reformationen krävs särskilt tillstånd.